

Itsemääräämisoikeuden vahvistaminen ja rajoitustoimenpiteiden käyttö erityishuollossa, IMO -työohje

Pevamltk 27.10.2025 § 100
4719/00.01.02.00/2025

Valmistelija(t)	Sanna Suomi, vammaisten avopalvelut palveluyksikköjohtaja sanna.suomi@pshyvinvointialue.fi , puh. 040 830 4340, Eija Pennanen, vammaisten asumispalvelut palveluyksikköjohtaja eija.pennanen@pshyvinvointialue.fi , pu. 044 740 1600
Päätös	Päätösehdotus hyväksyttiin.
Esittelijä	perhe- ja vammaispalveluiden toimialajohtaja
Päätösehdotus	Perhe- ja vammaispalvelujen lautakunta hyväksyy erityishuollossa käytettävissä olevan itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja rajoitustoimenpiteiden käyttöä koskevan IMO -työohjeen liitteen mukaisesti.
Ennakkovaikutusten arviointi	Yhdenmukaisen toimintatavan ja lainsäädännön tuntemuksen lisääminen erityishuollossa olevien asiakkaiden itsemääräämisoikeutta koskevissa asioissa.
Toimivallan peruste	Hallintosääntö 41 § kohta lautakunnan erityistehtävät, kohta 13
Liitteet ja oheisaineisto	Esityslistan liitteenä: IMO -toimintaohje
Valmistelu	Suomen perustuslain (733/1999) mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Nämä periaatteet sisältyvät myös Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Suomen perustuslain mukaan jokaisella on oikeus yksityiselämän suojaan. Jokaisella ihmisellä on oikeus myös välttämättömään huolenpitoon. Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) itsemääräämisoikeutta koskevien säännösten tarkoituksena on edistää kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja vähentää turhaa rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Erityishuollossa olevaa asiakasta on kohdeltava niin, ettei hänen ihmisarvoaan loukata ja että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan. Erityishuollossa voidaan käyttää rajoitustoimenpiteitä järjestettäessä vaativan moniammatillisen tuen palveluja vaativan moniammatillisen tuen yksikössä. Vaativan moniammatillisen tuen yksiköitä ovat sellaiset

sosiaalihuoltolain 21 c §:ssä tarkoitetut ympärivuorokautisen palveluasumisen yksiköt ja 22 §:ssä tarkoitetut laitospalveluyksiköt sekä terveydenhuoltolain 67 §:n 1 momentissa tarkoitetut kehitysvammapsykiatriset osastot, joilla on käytettävissä riittävä lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus vaativan moniammatillisen tuen toteuttamista ja seuranta varten. Osaa rajoitustoimenpiteistä voidaan käyttää myös järjestettäessä erityishuollossa sosiaalihuoltolain 27 e §:ssä tarkoitettua työtoimintaa tai vammaispalvelulain 25 §:ssä tarkoitettua päivätoimintaa.

Kehitysvammalain mukainen rajoitustoimenpiteiden käyttö on aina äärimmäinen toimenpide sekä rajoitustoimenpiteen kohteena olevan henkilön että työntekijän kannalta. Tästä syystä rajoitustoimenpiteiden käyttöä pyritään mahdollisuuksien mukaan aina välttämään. Mikäli rajoitustoimenpidettä joudutaan käyttämään, valitaan menetelmä, joka rajoittaa henkilöä mahdollisimman vähän ja kestää mahdollisimman lyhyen aikaa.

Tämä itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja rajoitustoimenpiteiden käyttöä koskeva IMO - työohje on laadittu Pohjois-Savon hyvinvointialueen vammaispalveluiden työntekijöiden käyttöön. Työohjeen tavoitteena on lisätä tietoisuutta siitä, mitä rajoittamisella tarkoitetaan ja mitä haittaa siitä voi olla asiakkaalle. Työohje antaa käytännön ohjeistusta sekä työkaluja siihen, kuinka itsemääräämisoikeutta sekä asiakkaan omaa toimintakykyä voidaan tukea myös haastavissa tilanteissa sekä niissä tilanteissa, joissa joudutaan turvautumaan asiakkaan rajoittamiseen viimesijaisena, tilapäisenä keinona.